

ПОРІВНЯЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДСИЛЕННЯ ЯКОСТІ (на матеріалі іспанської та французької мов)

Розглянуто порівняльні конструкції з підсилюючим змістом. Здійснено семантико-синтаксичний і лексичний аналіз стереотипних порівнянь та елативних конструкцій типу "N1+ de + N2" у французькій та іспанській мовах.

Ключові слова: фразема, суперлативна/елативна/інтенсивна конструкція, стереотипні порівняння, фразеологічний порівняльний зворот.

Елативні конструкції неодноразово слугували предметом дослідження багатьох лінгвістів. Особлива увага приділялася фразеологічним зворотам, "стійким" виразам, порівняльним елативним конструкціям та їхнім функціональним еквівалентам. Натомість інтенсифікуюча функція таких утворень, їх контрастивний аналіз у споріднених мовах, зокрема в іспанській і французькій, недостатньо висвітлені.

Отже, метою даної статті є дослідження суперлативного/елативного змісту порівняльних конструкцій французької та іспанської мов, походження стереотипних порівнянь, здійснення лексичного та семантико-синтаксичного аналізу таких конструкцій, визначення їх спільних та відмінних характеристик у двох досліджуваних мовах.

Суперлатив/елатив, як найвищий ступінь якості, має як флексійну, так і аналітичну експліцитації. Серед великої кількості суперлативних конструкцій в іспанській (*el asunto es claro, claro; todo está superclaro, la cuestión está la mar de clara; el hecho es gravísimo, el hecho es extremadamente grave ¿qué preciosas están?!; Julio es bueno entre los buenos* та ін.) і французькій (*elle est jolie, jolie; il est super-sympa; elle est vachement belle; il est d'une bravoure!* тощо) мовах важливе місце посідають конструкції типу "N1+de+N2", які слугують основною формою порівняння (*palabras de miel, voz de trueno; mémoire d'éléphant, santé de fer*), а також фразеологічний порівняльний зворот (*más terco que una mula, viejo como un palmar; beau comme un astre, heureux comme un roi*).

Для визначення даних видів елативної конструкції автори використовують різні терміни: "стереотипні" порівняння (González Calvo (1985), Alvarez Menéndez (1989) та ін.), "інтенсивні" та "гіперболічні" порівняння (Tamba-Mecz (1981), Alvarez Menéndez (1989) та ін.), "прототипні" або "елативні" порівняння (Gutiérrez Ordóñez (1997)).

Розуміння такого виду порівняння залежить не лише від лінгвістичних знань реципієнта. Гутьєррес Ордоньєс вважає, що у прототипних порівняннях основне не граматична структура, а особливе

сміслові навантаження вибраних для порівняння об'єктів чи суб'єктів, які в різних культурах індивідуальні, й додає, що розуміння цих стереотипів настільки розповсюджене, що в багатьох випадках вони набувають статусу кліше [11, с. 65].

Формальним проявом ступенювання інтенсивності значень слугують кілька моделей, де домінує іменниково-прикметниковий компонент разом із його синтагматичним розширенням. Це, зокрема, дієслівна опора + інтенсифікатор у вигляді прислівників, іменників та інших морфологічних елементів.

Найбільш уживаними конструкціями, за допомогою яких утворюються інтенсивні порівняння, є: "дієслово + прислівник-квантифікатор + інтенсифікуюча порівняльна конструкція":

- *tanto...como...: beber [tanto] como un cosaco / boire comme un Polonais;*

- *más...que...: tener más razón que un santo;*

- *menos...que: tener menos luces que un mosquito.*

Слід зазначити, що в іспанській мові однаково продуктивні порівняльні конструкції з [*tan*]... *como*... та *más...que...: limpio como una patena* або *más limpio que una patena [DRAE]*, тоді як у французькій мові значно переважають конструкції з *comme: vieux comme le monde, claire comme l'eau de roche* [3, с. 6, 7].

Порівняймо аналогічні конструкції типу "[дієслово] + [прислівник-квантифікатор] + **прикметник** + порівняльний іменник" в іспанській та французькій мовах: [*tan*] **blanco como** la nieve / **blanc comme** la neige, **caro como** los ojos de la cara / **cher comme** les yeux de la tête; але: **más sordo que** una tapia / **sourd comme** un pot).

Інтенсивні конструкції з *menos ... que (menos inteligente que un mosquito)* в іспанській мові трапляються набагато рідше в порівнянні з формами *más ... que:*

En cuanto al comparativo de inferioridad, hay que señalar que el mismo es más bien excepcional en los clichés comparativos... [10, с. 734].

Проте існують й інші види фразем із порівняльним (метафоричним) змістом: "[дієслово] + **іменник** + de + порівняльний іменник" (*[tener] memoria de elefante / [avoir] une mémoire d'éléphant, patience d'ange, santé de fer, force d'Hercule, fièvre de cheval, froid de canard* та ін. [8, с. 3-5]; *[avoir] une faim de loup / [tener] una hambre de lobo, brazo de hierro / bras de fer, corazón de bronce / cœur de bronze* [4, с. 1].

У розмовній мові зустрічаємо велику кількість інтенсивних стереотипних порівнянь даного

типу (*de campeonato, de narices, de tomo y lomo, de puta madre, de mil demonios* та багато інших): *hace un frío de mil demonios*.

Номінальні підсилюючі конструкції “N1 + de + N2” часто зустрічаються в мові преси:

Ils se sont défendus avec une énergie de légionnaire (Le Canard Enchaîné 11/5/98) *Ce bagout de bateleur qui avait tant déplu à ses examinateurs* (Le Monde 30/06/98) *Naîtront-ils avec des mollets d'athlète et un souffle de plongeur?* (Le Monde 29/06/2000).

Даний вид конструкцій може служити засобом атенуації якості:

Luc a un appétit d'oiseau = *Luc a peu d'appétit*;

Luc vit avec un salaire de misère = *Luc vit avec un petit salaire*;

Tener unas piernas de alambre = *Tener unas piernas muy delgadas*;

Ganar un sueldo de hambre = *Ganar un sueldo muy bajo*.

Інколи у французьких конструкціях цього типу замість прийменника *de* вживається прийменник *en*: *manos de oro/mains en or* [4, с. 1].

Знаходимо також й інші фразеологізми з порівняльним значенням: *tener dinero para parar un tren, corre que se las pela* [12, с. 415].

Існує також явище “псевдопорівняння”, уведене Бейнгауером [6, с. 263]. Мова йде про втрату первинного семантичного змісту порівнюваного прикметника чи виразу, який набуває нового значення: *ser más pesado que el plomo* (*pesado*, у даному випадку перекладається як надокучливий, нудний), *tener más cara que un elefante con paperas* (*tener cara* – бути нахабним). Слід зазначити, що у даному виді порівнянь переважає конструкція з *más...que* над конструкцією з *como*.

Існують форми, що включають морфологічні елементи, типові для компаратива (*más, menos, tan, tanto / que, como*), проте не мають порівняльного змісту (*Bebe más líquidos que agua, Es más astuto que inteligente, Tanto uno como otro irán a la cárcel*) і, навпаки, зустрічаються конструкції з порівняльним значенням, які не мають компаративної структури (*No es lo inteligente que era su madre*).

З точки зору прагматики, стереотипні порівняння не є порівняннями як такими, оскільки вони не підлягають градації і не володіють компаративною здатністю у співвідношенні *menos-gual-más*, а виражають суперлативну функцію, крайню точку градації:

está como unas pascuas = *muy contento*

canta como los ángeles = *excelentemente*

camina como una tortuga = *lentísimamente*.

Для елативних порівнянь характерна наявність метафори та гіперболи, історико-культурних конотацій, вульгаризмів, евфемізмів, деспективних та апредіативних забарвлень.

Серед стереотипних порівнянь негативні характеристики значно переважають над позитивними [9, с. 131]: (*más tonto que Abundio, más sucia que la Petrita; hargneux comme un dogue, méchant comme un (le) diable, laid comme le péché*).

Попри те, існує велика кількість конструкцій, що служать для підсилення моральних якостей, чеснот (*fidèle comme un chien, beau (joli) comme un ange, travailler comme un boeuf; más bueno que el pan, trabajar como una hormiga, luchar como un león* та багато інших).

Французькі письменники-класики – Гюго, Бальзак, Мюссе, Флобер та інші – вважали порівняння важливим засобом художньої та експресивно-емоційної характеристики та широко використовували їх у своїй творчості [3, с. 6]:

Fin comme le musc, Blondet vit plus d'un secret dans l'accent, dans le geste, dans l'air de Lucien (Balzac, *Splendeurs et misères des courtisanes*)

Pas la moindre émotion pendant la lecture qui avait lieu sur la scène... J'ai lu comme un ange... (Flaubert, *Correspondance, À Madame Roger des Genettes*, 1873)

– *C'est un brave homme, ce monsieur Martinel. Peu cultivé mais gai comme le soleil et droit comme un règle*. (Maupassant, *Musotte*)

Класифікуючи походження компаративних конструкцій, автори виділяють традиційні порівняння та порівняння, що виникли нещодавно (неологізми).

Традиційні порівняння, в свою чергу, поділяються на міжнародні й місцеві (локальні). Серед перших переважають порівняння з тваринами, рослинами, образами з античності (орел, троянда, стріла); та релігійними чи біблійними персонажами (демон, ангел, Магдалена). Так, спільними для іспанської, французької, німецької та англійської мов знаходимо такі порівняння: *más viejo que Matusalén / vieux comme Mathusalem / so alt wie Methusalem / as old as Mathuselah; lágrimas de cocodrilo / larmes de crocodile / Krokodilstränen / crocodile tears* та інші.

Серед локальних порівнянь зустрічаються легендарні персонажі, герої певного народу (*más galán que Jerinaldos*); елементи повсякденного вжитку (*más claro que el agua, más largo que un día sin pan*). Проте трапляються ще вужчі локалізми, що потребують детального пояснення для носіїв іншої мови та культури: *se porter comme le Pont-Neuf, être Gros-Jean comme devant; ser más agarrado que la paellera de Villabajo, tener menos alternativas que un bocadillo de mortadela en Ruanda* та багато ін.

У порівняннях, які виникли нещодавно, часто зустрічаються елементи з телевізійних реклам (*quedarse más calvo que Mister Proper tras un holocausto nuclear*), новітніх технологій (*más inútil que un teclado sin enter*), спортивні персонажі (*hacer*

más señas que Jordi Pujol jugando al mus), персонажі кіно (*ser más largo que la infancia de Heidi, tener peor carácter que el Pitufu Gruñón*), та інші [14, с. 22].

Серед елативних порівнянь зі спільними антропонімами для іспанської та французької мов можна назвати такі: *pleurer comme une Madeleine / llorar como una Magdalena; riche comme Crésus / más rico que Creso; être comme l'âne de Buridan / ser como el asno de Buridán* (бути нерішучим).

Проте не завжди об'єкти чи суб'єкти порівняння збігаються: *Fier comme Artaban* (персонаж з історичного роману "Cleopâtre", Gautier de La Calprenède), але *Más orgulloso que don Rodrigo en la horca* (дон Родріго де Кальдерон, один з авторів "мирної політики" Феліпе III, чия смерть була прикладом гордості). Еквівалентні конструкції: *Être comme le fusil de maître Gervais / Ser como la carabina de Ambrosio* (бути непотрібним); натомість конструкція *Vieux comme Hérode / Mathusalem* перекладається як *Más viejo que Matusalén*.

Спостерігаємо також відсутність антропоніма у французькому еквіваленті порівняльних конструкцій: *Ser más tonto que Abundio (Perico el de los Palotes) / Être bête comme ses pieds; Estar más perdido que Carrascuca / Être dans de mauvais draps, Être dans le pétrin; Ser más falso que Judas / Être faux comme un jeton; Estar más contento que Mateo con su guitarra / Être heureux comme un roi; Entrar como Pedro por su casa / Entrer comme dans un moulin; Ser más feo que Picio (Tito) / Être laid comme un pou (comme un vieux singe, comme les sept péchés capitaux); Ponerse como el Quico / Se taper la cloche, s'en mettre jusque-là, s'en mettre plein la panse.*

Зустрічаються порівняння з надмірною оригінальністю, що може зробити їх незрозумілими, зокрема: *Más contenta que urraca sin cola, más amargo que el marrubio, más rico que Creso*. У випадках, коли порівняльним елементом є власна назва, мовець може навіть не розуміти провєрбїальне походження даної конструкції. Саме з цієї причини утворюються так звані неповні порівняння (comparaciones "truncadas") [14:16], коли опускається порівняльний елемент (*¡más tonto...!, ¡más pesado...!*). Такі неповні порівняння утворюють певний тип окличних конструкцій з елативним (інтенсифікуючим) змістом [9 с. 143-144]:

¡Canta más bien...!

¡Estoy más harto...!

¡Te vas a aburrir más...!

¡Teníamos más hambre...!

Незважаючи на те, що дані форми неповні з точки зору граматики, Гонсалес Кальво стверджує, що, набувши окличного змісту, ці речення стали самостійними, повноцінними [9, с. 116].

Подібне явище спостерігаємо і в підсилюю-

чих конструкціях типу "N1 + de + N2":

Tengo un hambre de lobo = ¡Tengo un hambre...!

Tiene un genio de mil demonios = ¡Tiene un genio...!

В атенуативних формах такий парафраз також має місце, причому порівнювальний іменник (N2) набуває демінутивної форми:

Tiene una cintura de avispa = ¡Tiene una cinturita!

Tiene unas piernas de alambre = ¡Tiene unas piernecitas!

Слід зазначити також можливість парафраза деяких інтенсивних конструкцій за допомогою аугментативних форм (*nariz de Pinocho = narizota(s), sueldo de ministro = sueldazo, voz de trueno = vozarrón*).

Проте не завжди такі пари синонімічні: наприклад, *boca de buzón* (boca grande), але *bocaza* (persona indiscreta); *cerebro de mosquito* (persona intelectualmente limitada), але *cerebrito* (persona intelectualmente brillante) [7, с. 60].

Порівнюючи французькі та іспанські конструкції типу "N1 + de + N2", зауважуємо неабияку схожість таких форм з синтаксично-семантичної точки зору, однак значні розбіжності з точки зору лексики. Так, лише деякі фрази даного виду дослівно перекладаються з однієї мови на іншу (*santé de fer / salud de hierro, faim de loup / hambre de lobo, mémoire d'éléphant / memoria de elefante* та деякі інші). В інших випадках допускається переклад французької інтенсивної конструкції "N1 + de + N2" іспанськими інтенсивними порівняльними конструкціями: "V + como + N" (*avoir un appétit d'oiseau = comer como un pajarito; être d'une blancheur de lait = ser blanco como la leche*); "V + más que + N" (*il a l'orgueil d'un montreur de foire = tiene más orgullo que Don Rodrigo en la horca*) [7, с. 64].

Хав'єр Бланко наголошує на тому, що лише деякі з фразем типу "N1+de+N2" допускають заміну конструкцією "N1+ Adj", збегіваючи інтенсивний зміст [7, с. 61]: (*disciplina de hierro = disciplina férrea; velocidad de vértigo = velocidad vertiginosa; esfuerzo de titanes = esfuerzo titánico; fièvre de cheval = fièvre chevaline; volonté de fer = volonté ferreuse; force d'Hercule = force herculéenne; bruit d'enfer = bruit infernal* та ін.).

Підсумовуючи здійснений аналіз порівняльних інтенсивних конструкцій в іспанській та французькій мовах, можна зробити такі висновки.

Якість, виражена прикметником, підлягає ступенюванню за допомогою формальних порівняльних засобів.

Надзвичайно продуктивні в двох мовах порівняльні конструкції з *comme / como*, тоді як конструкція з *más que* продуктивна лише в іспанській мові.

Інтенсивні конструкції типу "N1+de+N2" продуктивні як у французькій, так і в іспанській мовах, проте їх лексичний інструментарій априорно різний.

Стереотипні порівняння несуть велике ілюктивне навантаження. Вони є не лише інформативними мовленнєвими актами, а й вказують на певне суб'єктивне ставлення мовця до поведінки реципієнта, імпліцитно натякаючи на зміну цієї поведінки.

Незважаючи на термін “порівняльні”, основне завдання таких конструкцій не порівнювати, а підсилювати чи послаблювати якість чи дію. Такі порівняння не мають прямого лінгвістичного значення, а є образними, метафоричними утвореннями.

Література

1. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка / В.Г.Гак. – М.: Высш. шк., 1986.
2. Литвинова М.М. Види метафоричного переосмислення при утворенні фразеологічних одиниць, які позначають риси характеру людини. Проблеми семантики слова, речення та тексту / М.М.Литвинова // Київ. лінгв. ун-т. – Вип. №4, 2000.
3. Назарян А. Образные сравнения французского языка. Фразеологизмы / А.Назарян. – М.: Наука, 1965.
4. Стрілець Н. Я. Структурні та функціонально-семантичні особливості соматичних фразем у романських мовах: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук / Н.Я. Стрілець. – Львів, 2002. – 184 с.
5. Álvarez Menéndez A. Las construcciones consecutivas en español / A.Álvarez Menéndez. – Oviedo: Departamento de Filología Hispánica de la Universidad de Oviedo, 1989.
6. Beinhauer W. El humorismo en el español hablado / W.Beinhauer. – Madrid: Gredos, 1973.
7. Blanco J. Los complementos de nombre intensivos. Enfoque contrastivo español-francés / J.Blanco // Revista de Filología Francesa. – Madrid: Publicaciones Universidad Complutense, 1996. – № 10.
8. Buvet P.-A. Comparaison et expression du haut degré dans le groupe nominal / P.-A.Buvet, G. Gross // Laboratoire de Linguistique Informatique. – Paris: XIII-INALF, 1998.
9. González Calvo J. M. Sobre la expresión de lo superlativo en español (II) / J. M.González Calvo // Anuario de Estudios Filológicos. – Vol. VIII. – 1985.
10. González Ortega O. Comparaciones estereotipadas y superlatividad / O.González Ortega // Actas del Congreso de la Sociedad Española de Lingüística XX Aniversario. – Gredos: Tenerife, 1990.
11. Gutiérrez Ordóñez S. Las estructuras comparativas / S.Gutiérrez Ordóñez. – Madrid: Arco/Libros, 1997.
12. Luque Durán J. de D. Las colocaciones de cuantificación por comparación: tradición e innovación en las comparaciones proverbiales / Luque Durán J. de D. // La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología. – Granada: Método Ediciones, 2005.
13. RAE: Diccionario de la lengua española. – Madrid: Espasa-Calpe, 2001.
14. Rodríguez P. Las comparaciones estereotipadas y su aprovechamiento en la enseñanza del español como lengua extranjera / P.Rodríguez, M. Isabel // Actas XVI. – Universidad de Extremadura, ASELE, 2005.
15. Tamba-Mecz I. Le sens figure : vers une theorie de l'enonciation figurative / Tamba-Mecz I. – Paris: Presses universitaires de France, 1981.

The article deals with the comparative structures with intensifying content. Semantic, syntactic and lexical analysis of stereotyped comparisons and "N1 + de + N2" elative construction in French and Spanish languages are presented.

Keywords: *phraseological unit, superlative / elative / intensive construction, stereotyped comparison, comparative phraseological turn.*

Рассмотрены сравнительные конструкции с усилительным значением. Произведен семантико-синтаксический и лексический анализ стереотипных сравнений и елативных конструкций типа "N1+de+N2" во французском и испанском языках.

Ключевые слова: *фразема, суперлативная / елативная / интензивная конструкция, стереотипные сравнения, фразеологический сравнительный оборот.*